

Stanisław Dubiel

SKUTECZNOŚĆ ZAWARCIA UMOWY POŻYCZKI
PRZEZ KOŚCIELNĄ OSOBĘ PRAWNĄ
BEZ ZEZWOLENIA BISKUPA

Sobór Watykański II w Konstytucji duszpasterskiej o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*¹ stanowi, że „Jest sprawą wielkiej wagi, zwłaszcza tam, gdzie chodzi o społeczeństwo pluralistyczne, aby następowała prawidłowa ocena relacji pomiędzy wspólnotą polityczną a Kościołem” (nr 76). W polskim porządku prawnym, relacje pomiędzy Kościołem a państwem określa Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej², która w art. 25 ust. 3 stanowi: „Stosunki między państwem a kościołami i innymi związkami wyznaniowymi są kształtowane na zasadach poszanowania ich autonomii oraz wzajemnej niezależności każdego w swoim zakresie, jak również współdziałania dla dobra człowieka i dobra wspólnego”. Ta konstytucyjna podstawa, mająca odniesienie do Konstytucji duszpasterskiej *Gaudium et spes* (nr 76), koresponduje również z art. 32 ust. 1 Konstytucji: „Wszyscy są wobec prawa równi. Wszyscy mają prawo do równego traktowania przez władze publiczne”.

KS. DR HAB. STANISŁAW DUBIEL, PROF. KUL – kierownik Katedry Norm Ogólnych i Kościelnego Prawa Majątkowego, Instytut Prawa Kanonicznego, Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin; e-mail: dubiel@kul.lublin.pl

¹ Concilium Oecumenicum Vaticanum II, *Constitutio pastoralis de Ecclesia in mundo huius temporis Gaudium et spes* (07.12.1965), AAS 58 (1966), s. 1025-1115; Sobór Watykański II, *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym „Gaudium et spes”*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Poznań 2002, s. 526-606.

² Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm. [dalej cyt.: Konstytucja].

Natomiast prawo do nabywania i zarządzania przez kościelne osoby prawne reguluje art. 52. ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej³ oraz art. 23 Konkordatu między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską⁴.

Zarządców majątku kościelnego, obowiązuje Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 r.⁵ Prawodawca w kan. 1284 § 2, 3° zobowiązuje, aby wszyscy zarządcy przestrzegali zarówno prawa kanonicznego, jak i państwowego. W związku z tym pojawia się pytanie: jak dalece to, co obowiązuje w prawie kanonicznym powinno być sankcjonowane prawem państwowym⁶? Abstrahując od wieloaspektowości tego zagadnienia, z uwagi na ramy określone tematem, problem należy zawęzić do pytania: czy przepisy dotyczące zarządzania majątkiem kościelnym (Księga V KPK/83) mogą wpływać na ważność czynności prawnych związanych z zarządzaniem majątkiem kościelnym na gruncie prawa polskiego?

Dodać należy, że jedną z ważniejszych przyczyn zaistniałego problemu jest to, że prawo kanoniczne ogranicza zakres kompetencji proboszcza co do ważności aktów przekraczających granicę i sposób zwyczajnego zarządzania (kan. 1281 § 1), bądź transakcji, które mogą pogorszyć stan majątkowy kościelnej osoby prawnej (kan. 1295), co jest obce prawu państwowemu⁷. Niewątpliwie zagadnienie to rodzi niemałe trudności interpretacyjne dla organów orzekających. Wymownym tego dowodem są kontrowersje w zakresie wykładni prawa kanonicznego w orzeczeniach Sądu Najwyższego⁸.

³ Dz. U. z 2013 r., poz. 1169 [dalej cyt.: u.s.p.k.k.].

⁴ Dz. U. z 1998 r. Nr 51, poz. 318; *Sollemnis conventio inter Apostolicam Sedem et Poloniae Rem Publicam* (28.07.1993), AAS 90 (1998), s. 310-329 [dalej cyt.: Konkordat].

⁵ *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; *Kodeks Prawa Kanonicznego*. Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań 1984 [dalej cyt.: KPK/1983].

⁶ Zob.: R. Sobaniński, *Problem stosunku Kościół–państwo w teorii i praktyce*, „Prawo Kanoniczne” 35 (1992), nr 3-4, s. 9-22.

⁷ Szerzej zob.: M. Pietraszewski, M. Tyrakowska, *Status kościelnych osób prawnych jako przedsiębiorców*, „Przegląd Prawa i Administracji” 44 (2011), s. 249-270; M. Strzala, *Skuteczność norm prawa kanonicznego w zakresie reprezentacji kościelnych osób prawnych w orzecznictwie Sądu Najwyższego*, w: *Prawo państwowe a prawo wewnętrzne związków wyznaniowych. Pamiętnik VII Zjazdu Katedr i Wykładowców Prawa Wyznaniowego, Gniezno 11-12 IX 2010*, red. K. Krasowski, M. Materniak-Pawłowska, M. Stanulewicz, Poznań 2010, s. 211-222.

⁸ Zob.: B. Rakoczy, *Prawo kanoniczne w orzecznictwie sądów polskich*, w: *Prawo wyznaniowe w Polsce (1989-2009). Analizy-dyskusje-postulaty*, red. D. Walencik, Katowice–Bielsko-Biała 2009, s. 275-283.

Przedmiotem rozważań są umowy pożyczki zawierane przez reprezentantów kościelnej osoby prawnej, bez uprzedniego pisemnego upoważnienia wydanego przez ordynariusza (kan. 1281 § 1) oraz ich skutki, jakie wywierają na płaszczyźnie prawa kanonicznego i państwowego. Poznanie wykładni prawa kanonicznego, jak również orzeczeń sądowych, które są odzwierciedleniem stosowania prawa, będzie stanowiło podstawę do postawienia postulatów *de lege ferenda*.

1. ZAWARCIE UMOWY POŻYCZKI W PRAWIE KANONICZNYM I CYWILNYM

Prawodawca, zgodnie z przyjętą tradycją kanonistyczną, nie formułuje wprost pojęcia pożyczki. Pojęciu „pożyczki” poświęca *expressis verbis* jedynie kan. 1284 § 2, 5°, w którym zobowiązuje zarządcę majątku kościelnego, aby: „Wyplacał w ustalonych terminach procenty, należne z tytułu pożyczki lub zastawu, czuwając nad odpowiednim zwrotem głównej sumy długu”.

Natomiast prawodawca w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1917 r.⁹ ustanowił, że zawarcie pożyczki bez obciążenia (np. bez ustanowienia hipoteki) nie należy do transakcji, o której stanowił kan. 1533 KPK/17, ponieważ tego rodzaju czynność prawna nie pogorszała stanu posiadania¹⁰. Taka interpretacja, choć dotyczy przepisów KPK/17, wydaje się słuszna i należy ją zachować w przepisach obowiązującego KPK/83¹¹. Jednak w przypadku zawarcia pożyczki, której zabezpieczeniem jest hipoteka lub zastaw, należy zastosować przepisy dotyczące transakcji, o której mowa w kan. 1295. Należy zauważyć, że zaciągnięcie każdej pożyczki hipotecznej niesie ze sobą realne zagrożenie jej niespłacenia, dlatego stan majątkowy kościelnej osoby prawnej może znaleźć się w gorszej sytuacji (kan. 1295). Jeśli jednak zaciągnięcie pożyczki nie jest zabezpieczone hipoteką na nieruchomości pożyczkobiorcy, to bank zapewne dokona innego rodzaju za-

⁹ *Codex Iuris Canonici auctoritate Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus* (27.05.1917), AAS 9 (1917), pars II, s. 2-523 [dalej cyt.: KPK/17].

¹⁰ F. Bączkiewicz, J. Baron, W. Stawinoga, *Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa*, t. II, Kraków 1958³, s. 578; F. Pasternak, *Urzędy i beneficja kościelne, majątek kościelny*, Warszawa 1970, s. 292.

¹¹ M. Tomkiewicz, *Obrót majątkiem Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce*, Olsztyn 2013, s. 48.

bezpieczenia, jak: poręczenia według prawa cywilnego, poręczenia wekslowego, zastawu na lokatach, zastawu rejestrowego na rzeczach ruchomych lub ubezpieczenie kredytu¹².

Chociaż umowa pożyczki może być umową nieodpłatną (np. od osoby fizycznej), to jednak pożyczka zaciągnięta w banku (np. od osoby prawnej) zobowiązuje pożyczkobiorcę do płatności w postaci prowizji, oprocentowania, a w przypadku braku systematycznych wpłat do odsetek karnych¹³. Fakt ten wskazuje, że z umową pożyczki może wiązać się ryzyko pogorszenia sytuacji majątkowej pożyczkobiorcy. Dodać należy, że umowa pożyczki, która jest w istocie umową dwustronnie obowiązującą, powoduje powstanie po stronie pożyczkobiorcy wierzytelności, której zaspokojenia wierzyciel może ostatecznie dochodzić w postępowaniu egzekucyjnym. To z kolei spowodować może powstanie nie tylko nowych kosztów obciążających pożyczkobiorcę, ale utratę składników jego majątku. Wobec powyższego zaciągnięcie pożyczki hipotecznej może spowodować, że majątek kościelnej osoby prawnej może znaleźć się w gorszej sytuacji¹⁴.

Prawodawca kościelny, na mocy kan. 1295 stanowi, aby zachować wymogi określone w kan. 1291-1294, do których też winny być dostosowane statuty. Podstawowym wymogiem dokonania tego typu transakcji jest uzyskanie zezwolenia¹⁵ kompetentnej władzy kościelnej przed zaciągnięciem pożyczki. Dla dóbr diecezjalnych, kompetentną władzą jest biskup diecezjalny za zgodą organów doradczych. Dla dóbr należących do instytutów życia konsekrowanego, kompetentną władzą jest prowincjał (przełożony) za zgodą swej rady. Dla dóbr należących do klasztorów *sui iuris*, o których mowa w kan. 615 i dla instytutów zakonnych na prawie diecezjalnym (kan. 589) przełożonym jest ordynariusz miejsca (kan. 638 § 4). Dla dóbr należących do osób prawnych nie podlegających biskupowi diecezjalnemu, wówczas kompetentną władzę określają ich własne statuty (kan. 1292).

¹² J. Królak-Werwińska, *Warunki otrzymania kredytu inwestycyjnego przez parafię*, „Monitor Prawny Proboszcza” 1 (2011), s.11-13.

¹³ W. Popiołek, *Komentarz do art. 720 k.c.*, w: *Kodeks cywilny*, t. II: *Komentarz do art. 450-1088*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2009, s. 571.

¹⁴ L. Świto, *Alienacja majątku kościelnego w diecezjach rzymskokatolickich w Polsce*, Olsztyn 2010, s. 92.

¹⁵ Prawodawca w Księdze V KPK/83 używa terminu „zezwoenie” (*licentia*) w rozumieniu zgody (*consensus*) w kan. 1291; 1292 § 2 i kan. 1304 § 1; natomiast w Kodeksie Kanonów Kościołów Wschodnich używa terminu zgody (*consensus*) w korespondujących kanonach: 1035 § 1, 3°; 1036 § 4 i 1048 § 2. Zob. również kan. 638 § 3 i kan. 1190 § 2 KPK/83.

Kolejnym wymogiem jest uzyskanie zgody organów doradczych, tj.: diecezjalnej rady do spraw ekonomicznych, kolegium konsultorów oraz zainteresowanych osób. Uzyskanie zgody wspomnianych organów doradczych jest warunkiem koniecznym do ważności czynności prawnej (zob. też kan. 127)¹⁶. W przypadku, gdy wartość zawieranej pożyczki przekracza *summa maxima* określoną przez konferencję biskupów dla danego kraju (w Polsce wynosi 1.000.000 EUR) lub jeśli dobra te zostały darowane Kościołowi na podstawie ślubu (*ex voto*)¹⁷, bądź stanowią rzeczy kosztowne z racji artystycznych lub historycznych, wówczas bez względu na ich wartość, do ważności wymagane jest zezwolenie Stolicy Apostolskiej. Ostatnim wymogiem jest zapoznanie organów doradczych biorących udział w alienacji *sensu largo* o sytuacji ekonomicznej kościelnej osoby prawnej, która ma zawrzeć umowę pożyczki (kan. 1292 § 4).

Z kolei w polskim porządku prawnym, zawarcie umowy pożyczki polega na zgodnym oświadczeniu woli dwóch stron: pożyczkodawcy i pożyczkobiorcy. Zgodnie z art. 720 § 1 Kodeksu cywilnego¹⁸, pożyczkodawca zobowiązuje się przenieść na własność biorącego pożyczkę, określoną ilość pieniędzy albo rzeczy oznaczonych tylko co do gatunku, a pożyczkobiorca zobowiązuje się zwrócić taką samą ilość pieniędzy albo tę samą ilość rzeczy tego samego gatunku i tej samej jakości¹⁹.

W celu zawarcia ważnej umowy pożyczki z osobą fizyczną prawodawca cywilny nie wymaga zachowania szczególnej formy. Zgodnie z art. 720 § 2 k.c. jeśli wartość pożyczki wynosi 500 złotych, powinna być stwierdzona

¹⁶ Zob. T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. IV: *Doczesne dobra Kościoła. Sankcje w Kościele. Procesy*, Olsztyn 1990, s. 42-43; W. Wójcik, *Dobra doczesne Kościoła*, w: W. Wójcik, J. Krukowski, F. Lempa, *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r.*, t. IV: *Księga V. Dobra doczesne Kościoła. Księga VI. Sankcje w Kościele*, Lublin 1987, s. 77-78; M. Sitarz, *Warunki alienacji majątku kościelnego według KPK/1983*, „Roczniki Nauk Prawnych” 10 (2000), z. 2, s. 96.

¹⁷ Święta Kongregacja Soboru (obecnie Kongregacja Nauki Wiary) dnia 14 stycznia 1922 r. wydała decyzję, w której określono, że nawet «zwykła ofiara lub dar złożony na ołtarzu lub przed świętym obrazem daje podstawę do domniemania, że dar ten został złożony Kościołowi na „podstawie ślubu” chyba że dowiedziono co innego. Bez przeciwnego dowodu, taki dar uważa się jako dar złożony Kościołowi na podstawie ślubu». *Sacra Congregatio Concilii, Lauden. Circa donaria votiva et alienationes* (14.01.1922), AAS 14 (1922), s. 160-161.

¹⁸ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny, Dz. U. z 2014 r., poz. 121 z późn. zm. [dalej cyt.: k.c.].

¹⁹ Zob. J. Gołaczyski, *Pojęcie umowy pożyczki*, w: *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2013⁵, s. 1250; P. Nazarek, *Pożyczka*, w: *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. J. Ciszewski, Warszawa 2014, s. 1203.

pismem. Jednak przepis ten nie jest opatrzony sankcją nieważności. Oznacza to, że forma pisemna ma charakter dowodowy, a w przypadku niezachowania tej formy zgodnie z art. 74 § 1 k.c.: „nie jest dopuszczalny w sporze dowód ze świadków ani dowód z przesłuchania stron”.

W przypadku zawierania umowy pożyczki przez instytucję bankową, stosuje się przepisy ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe²⁰. Na mocy art. 69 ust. 2 rzeczony ustawy, umowa pożyczki winna być dokonana na piśmie. Prawodawca państwowy enumeratywnie określa, co należy zamieścić w umowie pożyczki²¹: strony umowy, kwotę i walutę pożyczki, cel, na który pożyczka została udzielona oraz zasady i termin spłaty, wysokość oprocentowania pożyczki i warunki jego zmiany, sposób zabezpieczenia spłaty pożyczki, zakres uprawnień banku związanych z kontrolą wykorzystania i spłaty pożyczki, terminy i sposób postawienia do dyspozycji pożyczkobiorcy środków pieniężnych, wysokość prowizji, jeżeli umowa ją przewiduje, warunki dokonywania zmian i rozwiązania umowy pożyczki (art. 69 ust. 2 pkt 1-10).

Przedstawione wymagania prawne dotyczące procedury zawarcia umowy pożyczki zarówno z osobą fizyczną, jak i instytucją bankową, nie odwołują się do przepisów KPK/83.

2. SKUTECZNOŚĆ KANONICZNYCH AKTÓW ADMINISTRACYJNYCH W PORZĄDKU PAŃSTWOWYM

Uznanie skuteczności kanonicznych aktów administracyjnych dotyczących zarządzania majątkiem kościelnym nie dokonuje się automatycznie, ale ich skuteczność jest uzależniona od uznania ich w płaszczyźnie normatywnej przez przepisy prawa państwowego²². Takie uznanie może

²⁰ Dz. U. z 2002 r. Nr 72, poz. 665 z późn. zm.

²¹ W doktrynie prawniczej można znaleźć spór dotyczący umowy pożyczki i umowy o kredyt. Umowę kredytu traktowano jako szczególną odmianę umowy pożyczki lub umowę wprawdzie odrębną, ale do której należy w drodze analogii stosować przepisy o pożyczce; zob.: W. P y z i o ł, *Umowa o kredyt bankowy*, w: *Prawo umów w obrocie gospodarczym*, red. S. Włodyga, Kraków 1993, s. 250 i n. Słuszny zdaje się być pogląd, że umowa o kredyt bankowy jest umową nazwaną uregulowaną poza k.c.; J. C z a c h ó - r s k i, *Zobowiązania*, Warszawa 2002, s. 445; G o ł a c z y Ń s k i, *Pojęcie umowy pożyczki*, s. 1252.

²² Według W. Uruszczaka w historii rozwoju relacji między państwem a Kościołem powstały dwie teorie, z których pierwsza, tj. pozaprawnej natury prawa wewnętrznego,

być warunkowe lub bezwarunkowe²³. W polskim porządku prawnym, zarówno obowiązująca Konstytucja (art. 25 ust. 3-4), jak i ratyfikowany Konkordat (art. 4-8, 10, 14-18, 23) oraz u.s.p.k.k. (art. 5-14), choć uznają osobowość prawną kościelnych osób prawnych oraz ich reprezentantów, to jednak nie odwołują się do przepisów KPK/1983 w zakresie podejmowanych przez nich czynności prawnych.

Podstawą prawną do uznania kanonicznych aktów administracyjnych jest wola państwa wyrażona w akcie normatywnym. Przedstawione przepisy prawa państwowego w Polsce, określają bezpośrednie regulacje prawne, jakie zachodzą między Kościołem Katolickim a Rzeczypospolitą Polską, są nimi: uznanie osobowości prawnej, powierzanie urzędów kościelnych, udzielenie i cofnięcie misji kanonicznej do nauczania religii, nabycie obywatelstwa, zawieranie małżeństwa ze skutkami cywilnymi, zakładanie i prowadzenie placówek oświatowych, zakładanie i kierowanie uczelniami wyższymi. Pomimo, że wymienione powyżej akty prawne nie stanowią katalogu zamkniętego, to jednak nie zawierają przepisu dotyczącego uznania skuteczności prawa kanonicznego w państwowym porządku prawnym w sprawach ważności lub nieważności kanonicznych aktów administracyjnych.

Za takim sformułowaniem przemawia również art. 87 Konstytucji, w którym KPK/83 nie stanowi źródła powszechnie obowiązującego prawa w Rzeczypospolitej Polskiej. W związku z tym należy uznać, że stosunek prawa kanonicznego do prawa państwowego jest stosunkiem dwóch auto-

odmawiała prawu kanonicznemu waloru prawa i uznawała je za zbiór norm dyscyplinarnych i moralnych; druga z nich, tj. teoria statutowa, uznawała prawo kanoniczne za statut, czyli prawo, którego normy są skuteczne jedynie w wewnętrznych stosunkach Kościoła, a państwo uznawało je tylko wówczas, gdy były zgodne z prawem przez nie stanowionym. Zob. W. U r s z c z a k, *Recepcja prawa kanonicznego w obowiązującym prawie polskim*, „Annales Canonici” 3 (2007), s. 6; M. S i t a r z, *L'atto amministrativo canonico e l'ordinamento giuridico statale*, w: *La funzione amministrativa nell'ordinamento canonico. XIV Congresso Internazionale di Diritto Canonico, Varsavia, 14-18 settembre 2011*, red. J. Wroceński, M. Stokłosa, t. II, Warszawa 2012, s. 1053.

²³ Szerzej zob.: M. Sitarz, *Skuteczność kościelnych aktów administracyjnych w polskim porządku prawnym. Zarys problematyki*, w: *Servabo legem tuam in toto corde meo. Księga pamiątkowa dedykowana Księdzu Profesorowi Józefowi Krzywdzie CM, Dyktorowi Instytutu Prawa Kanonicznego UPJPII z okazji 70. rocznicy urodzin*, red. A. Zakręta, A. Sosnowski, Kraków 2013, s. 444-453.

nomicznych systemów prawnych, tworzonych dla właściwych sobie społeczności²⁴.

3. ORZECZNICTWO SĄDU NAJWYŻSZEGO

Sąd Najwyższy w Polsce w kwestii skuteczności zawarcia umowy pożyczki z reprezentantem kościelnej osoby prawnej orzekał pięć razy i za każdym razem inaczej²⁵. W wydawanym przez niego orzecznictwie zasadniczą kwestię stanowiło rozstrzygnięcie, czy naruszenie przepisów prawa kanonicznego może mieć wpływ na skuteczność czynności prawnych dokonywanych przez organy osób prawnych Kościoła Katolickiego²⁶? Z uwagi na fakt, że jurysdyktura Sądu Najwyższego w znaczący sposób wpływa na sposób interpretacji prawa, dlatego analiza ta wydaje się być słuszna i zasadna.

Pierwszym wyrokiem, który wywołał dyskusję w tej sprawie był wyrok z dnia 27 lipca 2000 r.²⁷ W jego uzasadnieniu wskazano, że: „Zawarcie umowy kredytu bez zezwolenia właściwego biskupa diecezjalnego jest sprzeczne z prawem określającym sposób działania parafii jako kościelnej osoby prawnej i prowadzi do nieważności czynności prawnej”. Wyrok ten zapoczątkował ożywioną dyskusję w literaturze prawniczej na temat stosowania przez polskie sądy prawa kanonicznego. W glosach odnaleźć można wiele odniesień prawnych, z których dwie są aprobowane, a cztery pozostałe niezgadające się z wyrokiem²⁸.

²⁴ Sobański, *Problem stosunku Kościół-państwo*, s. 15; Sitarz, *L'atto amministrativo canonico*, s. 1053.

²⁵ Szerzej zob.: L. Świto, *Norma prawna w orzecznictwie Sądu Najwyższego – wykładnia czy prawotwórstwo?*, w: *Filozofia prawa a praktyka prawnicza*, red. A. Orłowska, P. Polczuk, L. Świto, Olsztyn 2010, s. 151-162.

²⁶ Sitarz, *Skuteczność kościelnych aktów administracyjnych*, s. 454.

²⁷ Sygn. IV CKN 88/2000. B. Rakoczy, *Glosa do wyroku SN z dnia 27 lipca 2000r.*, OSP 2003, nr 9, poz. 115; G. Radecki, *Glosa do wyroku SN z dnia 27 lipca 2000 r.*, OSP 2004, nr 5, poz. 58; M. Jasiakiewicz, *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego – Izba Cywilna z dnia 27 lipca 2000 r. IV CKN 88/00*, „Rejent” 1 (2005), s. 122-137; M. Krzemieński, *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego – Izba Cywilna z dnia 27 lipca 2000 r. IV CKN 88/00*, „Prawo Bankowe” 10 (2005), s. 20. Zob. też wyrok SN z dnia 12 marca 1997 r., II CKN 24/97, niepubl.

²⁸ Rakoczy, *Glosa* – glosa aprobowana; R. Sztok, *Kościoty i związki wyznaniowe jako podmioty czynności prawnych w praktyce notarialnej*, „Rejent 2 (2005), s. 82 – glosa aprobowana; Krzemieński, *Glosa*, s. 20 – glosa częściowo dezaprobowana; G. Ra-

W glosie aprobującej skuteczność prawa kanonicznego uzasadniono art. 2 u.s.p.k.k. i art. 5 Konkordatu, zgodnie z którym „Kościół rządzi się w swoich sprawach własnym prawem, swobodnie wykonuje władzę duchowną i jurysdykcyjną oraz zarządza swoimi sprawami”. W glosie aprobującej B. Rakoczy zgodził się z Sądem Najwyższym i stwierdził, że naruszenie przepisów prawa kanonicznego wywołuje również określone skutki cywilnoprawne, co przemawia za nieważnością dokonania takiego aktu prawnego²⁹. Ponadto glosator wskazał, że podmiot prowadzący działalność bankową, z uwagi na specyfikę kontrahenta, jak i kwotę kredytu, winien dołożyć większych starań, czego w tym przypadku nie dokonał.

W glosach dezaprobujących podnoszono przede wszystkim niedopuszczalność stosowania prawa kanonicznego i wskazano błędną wykładnię art. 2 u.s.p.k.k. Wskazano, że bank, nie może być związany prawem kanonicznym, a więc nie ma obowiązku znać i stosować się do tego systemu prawnego³⁰. Jako potwierdzenie odwoływano się do kan. 1 KPK/83, w którym prawodawca stanowi, że „Kanony tego Kodeksu dotyczą jedynie Kościoła łacińskiego”. Ponadto wnoszono argumenty o niedopuszczalności stosowania art. 2 u.s.p.k.k. „Kościół rządzi się w swych sprawach własnym prawem”. Cytowane „własne prawo”, dotyczy jedynie regulacji spraw wewnętrznych w Kościele, ale nie daje żadnych uprawnień parafii do skutecznego działania w porządku prawnym państwa. Zawieranie umów kredytowych z bankiem nie może być objęte terminem „zarządzanie swoimi sprawami”, kiedy dotyczy to pieniędzy należących do banku³¹.

W kolejnym wyroku z dnia 24 marca 2004 r.³² Sąd Najwyższy orzekł, że „Ważność dokonanych przez proboszcza czynności przekraczających granicę i sposób zwyczajnego zarządzania, określonych w statucie lub stosownym akcie biskupa diecezjalnego, zależy od uprzedniego pisemnego upoważnienia ordynariusza, a czynności o charakterze alienacji dóbr – od zezwolenia władzy określonej w kan. 1292 KPK/1983”. W tym wyroku Sąd Najwyższy skorygował swoje stanowisko odnośnie do art. 2 u.s.p.k.k. stwierdzając, że przepis ten winien być odczytany jako deklaracja autonomii i niezależności państwa oraz Kościoła. W konsekwencji, państwo nie

decki, *Glosa* – glosa dezaprobująca; Jasiakiewicz, *Glosa*, s. 122-137 – glosa dezaprobująca; M. Pietrzak, *Prawo kanoniczne w polskim systemie prawnym*, „Państwo i Prawo” 8 (2006), s. 16-31 – komentarz krytyczny.

²⁹ Rakoczy, *Glosa*.

³⁰ Jasiakiewicz, *Glosa*, s. 123.

³¹ Pietrzak, *Prawo kanoniczne*, s. 25.

³² Sygn. akt IV CK 108/03, OSNC 2005, nr 4, poz. 65.

jest uprawnione do regulowania spraw wiary, a prawo kanoniczne nie może wywierać bezpośrednich skutków w sferze prawa państwowego, chyba że prawo (ustawa lub umowa międzynarodowa) na to zezwala. Pomimo trafnej konstatacji, Sąd Najwyższy uznał skuteczność prawa kanonicznego z art. 35, 38 i 39 k.c. Uwzględniając teorię organów uznał, że ograniczenia do podjęcia czynności prawnej wynikać mogą z ustawy lub statutu. Idąc dalej, określił, że KPK/83 jest statutem kościelnej osoby prawnej. Wyrok ten stał się przedmiotem dwóch glos – obie były częściowo aprobujące³³.

W zakresie pożyczek i kredytów warto wskazać na dwa kolejne wyroki: z dnia 2 lutego 2005 r.³⁴ i z dnia 17 lutego 2005 r.³⁵ Sąd Najwyższy stwierdził, że z uwagi na fakt, że w czasie zawieranych przedmiotowych umów nie istniał statut, jak i brak norm, wydanych przez biskupa diecezjalnego, określających czynności przekraczające granice i sposób zwyczajnego zarządzania, stąd proboszcz nie miał obowiązku uzyskania pisemnego zezwolenia biskupa diecezjalnego na zawarcie umowy pożyczki. Konsekwencją tego było stwierdzenie, że czynność prawna była ważna i parafia powinna odpowiadać za zawartą pożyczkę. W literaturze wyroki te spotkały się z dwiema glosami dezaprobującymi B. Rakoczego³⁶.

Od 2008 r. w orzecznictwie Sądu Najwyższego można zauważyć zmianę w linii orzecznictwa. Co prawda przedstawione poniżej sprawy nie dotyczą umowy pożyczki, lecz alienacji, to jednak z uwagi na obowiązek uzyskania zgody biskupa diecezjalnego warto się do nich odnieść. W uchwale z dnia 19 grudnia 2008 r.³⁷ uznał, że „Sprzedaż nieruchomości przez kościelną osobę prawną osobie fizycznej, bez wymaganego w prawie kanonicznym zezwolenia właściwej władzy kościelnej, stanowi czynność prawną niezupełną” (tzw. czynność prawną kulejącą – *negotium claudicans*). W literaturze wyrok ten spotkał się z ożywioną dyskusją, odnaleźć można pięć glos dezaprobujących³⁸ i dwie aprobujące³⁹.

³³ B. R a k o c z y, *Glosa do wyroku SN z dnia 24 marca 2004 r.*, „Rejent” 11 (2005), s. 131 – glosa częściowo aprobująca; G. R a d e c k i, *Glosa do wyroku SN z dnia 24 marca 2004 r.*, „Przegląd Sądowy” 1 (2006), s. 134 – glosa częściowo aprobująca.

³⁴ Sygn. akt IV CK480/04, LEX nr 177273.

³⁵ Sygn. akt IV CK 582/04, LEX nr 176007.

³⁶ B. R a k o c z y, *Glosa do wyroku SN z dnia 17 lutego 2005 r.*, „Przegląd Prawa Wyznaniowego” 1 (2009), s. 206-216; t e n ż e, *Glosa do wyroku SN z dnia 17 lutego 2005 r.*, „Gdańskie Studia Prawnicze. Przegląd Orzecznictwa” 2 (2009), s. 159-164.

³⁷ Sygn. akt III CZP 122/08, „Biuletyn Sądu Najwyższego” 2008, nr 12, poz. 7.

³⁸ J. K u ź m i c k a - S u l i k o w s k a, P. M a c h n i k o w s k i, *Glosa do uchwały SN z dnia 19 grudnia 2008 r.*, III CZP 122/08, OSP 2010, nr 2, s. 120-126; A. J a n u c h o w s k i, *Glosa do uchwały SN z dnia 19 grudnia 2008 r.*, III CZP 122/08, OSP

W tym względzie na uwagę również zasługuje wyrok Sąd Apelacyjny w Poznaniu z dnia 26 maja 2011 r.⁴⁰, który odzwierciedla ukształtowaną już linię orzecniczą i stanowi swego rodzaju podsumowanie istniejącej w orzecznictwie polemiki odnośnie do skuteczności norm prawa kanonicznego w prawie polskim.

Rzeczony brak zgody właściwych władz kościelnych na dokonanie czynności prawnej przez kościelną osobę prawną stanowi czynność prawną niepełną (*negotium claudicans*)⁴¹. Podjęta czynność prawna będzie wówczas ważna, gdy uzyska pisemne zezwolenie od ordynariusza, to zaś w konsekwencji spowoduje, że dojdzie do osiągnięcia skutku zamierzonego przez strony. Przedstawione orzeczenie Sądu Apelacyjnego, wydaje się być konsekwencją wcześniejszego stanowiska Sądu Najwyższego.

W konkluzji trudno jest doszukać się podstawy prawnej umożliwiającej uznawanie KPK/83 w stosunkach cywilnoprawnych, gdyż prawo polskie nie odwołuje się do prawa kanonicznego. W mocy należy zachować stanowisko M. Sitarza, który twierdzi, że prawo kanoniczne jest wówczas wiążące, gdy ustawa lub umowy międzynarodowe przyznało im takie prawo. Natomiast z żadnym przepisem prawa państwowego nie jest związana sankcja nieważności pożyczki za nieprzestrzeganie prawa kanonicznego przez kościelne osoby prawne. Chyba że w zawartej umowie znajduje się sformułowanie: „w sprawach nieuregulowanych obowiązują przepisy prawa kanonicznego”⁴².

2010, nr 2, s. 127-132; A. Pawluk, *Glosa do uchwały SN z dnia 19 grudnia 2008 r., III CZP 122/08*, „Rejent” 7 (2010), s. 150-156; M. Plisiecki, *Glosa do uchwały SN z dnia 19 grudnia 2008 r., III CZP 122/08*, „Rejent” 7 (2010), s. 156-170; T. Kotuk, *Glosa do uchwały SN z dnia 19 grudnia 2008 r., III CZP 122/08*, w: <http://lex.online.wolterskluwer.pl/WKPLOnline/index.rpc?&fromHistory=false#content.rpcASKnro=520562892&wersja=0&fullTextQuery.query=III+CZP+122%252F08&reqId=13661176331792843&class=CONTENT&loc=4&full=1&hId=2> [dostęp: 30.03.2013].

³⁹ M. Pietraszewski, *Glosa do uchwały SN z dnia 19 grudnia 2008 r., III CZP 122/08*, „Rejent” 3 (2010), s. 211-230; B. Rakoczy, *Glosa do uchwały SN z dnia 19 grudnia 2008 r., III CZP 122/08*, „Przegląd Prawa Wyznaniowego” 3 (2011), s. 193-200.

⁴⁰ Sygn. akt I ACa 356/11.

⁴¹ B. Rakoczy, *Skuteczność norm prawa kanonicznego w prawie polskim. Komentarz do tezy wyroku Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z 26 maja 2011*, „Monitor Prawny Proboszcza” 9 (2012), s. 15.

⁴² Sitarz, *Skuteczność kościelnych aktów administracyjnych*, s. 456.

*

Z przedstawionej analizy prawnej wynika:

1) Kościół i państwo to dwie odrębne, autonomiczne społeczności, posiadające własny porządek prawny, realizujące swoje zadania (cele) względem tych samych ludzi, którzy są jednocześnie obywatelami państwa i jednocześnie bardzo często wiernymi członkami Kościoła;

2) skuteczność kanonicznych aktów administracyjnych w konkretnym porządku prawnym danego państwa uzależniona jest od uznania ich w płaszczyźnie normatywnej, w stosowaniu prawa i orzecznictwie;

3) reprezentant kościelnej osoby prawnej, zawierając umowę pożyczki jest zobowiązany uwzględnić oprócz prawa powszechnego również prawo partykularne. W przypadku, gdy pożyczka nie jest zabezpieczona hipoteką wówczas należy zachować przepisy o aktach nadzwyczajnego zarządzania (kan. 1277, kan. 1281 §§ 1-2), natomiast, jeśli pożyczka jest zabezpieczona hipoteką kościelnej osoby prawnej, wówczas należy zachować przepisy zawarte w kan. 1295;

4) chcąc zachować wymogi KPK/83 w przepisach państwowych, należy do umów o zawarcie pożyczki wprowadzić klauzule prawne odnoszące się do przepisów KPK/83.

BIBLIOGRAFIA

Źródła prawa

Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; Kodeks Prawa Kanonicznego. Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań 1984.

Codex Iuris Canonici auctoritate Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus (27.05.1917), AAS 9 (1917), pars II, s. 2-523.

Concilium Oecumenicum Vaticanum II, *Constitutio pastoralis de Ecclesia in mundo huius temporis Gaudium et spes* (07.12.1965), AAS 58 (1966), s. 1025-1115; Sobór Watykański II, *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym „Gaudium et spes”*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Poznań 2002, s. 526-606.

Konkordat między Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską (28.07.1993), Dz. U. z 1998 r. Nr 51, poz. 318; Sollemnis conventio inter Apostolicam Sedem et Poloniae Rem Publicam (28.07.1993), AAS 90 (1998), s. 310-329.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.

Sacra Congregatio Concilii, Lauden. Circa donaria votiva et alienationes (14.01.1922), AAS 14 (1922), s. 160-161.

Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, Dz. U. z 2013 r., poz. 1169.

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny, Dz. U. z 2014 r., poz. 121 z późn. zm.

Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe, Dz. U. z 2002 r. Nr 72, poz. 665 z późn. zm.

Orzecznictwo

Uchwała SN z dnia 19 grudnia 2008 r., sygn. akt III CZP 122/08, „Biuletyn Sądu Najwyższego” 2008, nr 12, poz. 7.

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 26 maja 2011 r., Sygn. akt I ACa 356/11.

Wyrok SN z dnia 12 marca 1997 r., II CKN 24/97, niepubl.

Wyrok SN z dnia 17 lutego 2005 r., sygn. akt IV CK 582/04, LEX nr 176007.

Wyrok SN z dnia 2 lutego 2005 r., sygn. akt IV CK480/04, LEX nr 177273.

Wyrok SN z dnia 24 marca 2004 r., sygn. akt IV CK 108/03, OSNC 2005, nr 4, poz. 65.

Literatura

Bączkiewicz Franciszek, Baron Józef, Stawinoga Władysław, Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa, t. II, Kraków 1958³.

Czachórski Witold, Zobowiązania, Warszawa 2002.

Gołaczyński Jacek, Pojęcie umowy pożyczki, w: Kodeks cywilny. Komentarz, red. E. Gniewek, Piotr Machnikowski, Warszawa 2013⁵, s. 1250-1255.

Januchowski Arakadiusz, Głosa do uchwały SN z dnia 19 grudnia 2008 r., III CZP 122/08, OSP 2010, nr 2, s. 127-132.

Jasiakiewicz Marek, Głosa do wyroku Sądu Najwyższego – Izba Cywilna z dnia 27 lipca 2000 r. IV CKN 88/00, *Rejent* 1 (2005), s. 122-137.

Kotuk Tadeusz, Głosa do uchwały SN z dnia 19 grudnia 2008 r., III CZP 122/08, w: <http://lex.online.wolterskluwer.pl/WKPLOnline/index.rpc?&fromHistory=false#content.rpcASKnro=520562892&wersja=0&fullTextQuery.query=III+CZP+122%252F08&reqId=13661176331792843&class=CONTENT&loc=4&full=1&hId=2> [dostęp: 30.09.2014].

Królak-Werwińska Joanna, Warunki otrzymania kredytu inestycyjnego przez parafię, *Monitor Prawny Proboszcza* 1 (2011), nr 1, s. 11-13.

Krzemiński Marcin, Głosa do wyroku Sądu Najwyższego – Izba Cywilna z dnia 27 lipca 2000 r. IV CKN 88/00, *Prawo Bankowe* 10 (2005), s. 20-30.

Kuźmicka-Sulikowska Joanna, Machnikowski Piotr, Głosa do uchwały SN z dnia 19 grudnia 2008 r., III CZP 122/08, OSP 2010, nr 2, s. 120-126.

Lang Wiesław, System prawa i porządek prawny, w: System prawny a porządek prawny, red. O. Bogucki, S. Czepita, Szczecin 2008, s. 9-27.

Nazaruk Piotr, Pożyczka, w: Kodeks cywilny. Komentarz, red. J. Ciszewski, Warszawa 2014, s. 1203-1208.

- Pasternak Ferdynand, *Urzędy i beneficja kościelne, majątek kościelny*, Warszawa 1970.
- Pawluk Adam, Glosa do uchwały SN z dnia 19 grudnia 2008 r., III CZP 122/08, *Rejent* 7 (2010), s. 150-156.
- Pawluk Tadeusz, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II, t. IV: Doczesne dobra Kościoła. Sankcje w Kościele. Procesy*, Olsztyn 1990.
- Pietraszewski Mateusz, Glosa do uchwały SN z dnia 19 grudnia 2008 r., III CZP 122/08, *Rejent* 3 (2010), s. 211-230.
- Pietraszewski Mateusz, Tyrakowska Magdalena, Status kościelnych osób prawnych jako przedsiębiorców, *Przegląd Prawa i Administracji* 44 (2011), s. 249-270.
- Pietrzak Michał, *Prawo kanoniczne w polskim systemie prawnym*, *Państwo i Prawo* 8 (2006), s. 16-31.
- Plisiecki Marek, Glosa do uchwały SN z dnia 19 grudnia 2008 r., III CZP 122/08, *Rejent* 7 (2010), s. 156-170.
- Popiołek Wojciech, Komentarz do art. 720 k.c., w: *Kodeks cywilny, t. II: Komentarz do art. 450-1088*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2009, s. 571-572.
- Pyziół Wojciech, *Umowa o kredyt bankowy*, w: *Prawo umów w obrocie gospodarczym*, red. S. Włodyga, Kraków 1993, s. 250-255.
- Radecki Gabriel, Glosa do wyroku SN z dnia 24 marca 2004 r., *Przegląd Sądowy* 1 (2006), s. 134-140.
- Radecki Gabriel, Glosa do wyroku SN z dnia 27 lipca 2000 r., OSP 2004, nr 5, poz. 58.
- Rakoczy Bartosz, Glosa do uchwały SN z dnia 19 grudnia 2008 r., *Przegląd Prawa Wyznaniowego* 3 (2011), s. 193-200.
- Rakoczy Bartosz, Glosa do wyroku SN z dnia 17 lutego 2005 r., *Gdańskie Studia Prawnicze. Przegląd Orzecznictwa* 2 (2009), s. 159-164.
- Rakoczy Bartosz, Glosa do wyroku SN z dnia 17 lutego 2005 r., *Przegląd Prawa Wyznaniowego* 1 (2009), s. 206-216.
- Rakoczy Bartosz, Glosa do wyroku SN z dnia 24 marca 2004 r., *Rejent* 11 (2005), s. 131-132.
- Rakoczy Bartosz, Glosa do wyroku SN z dnia 27 lipca 2000 r., OSP 2003, nr 9, poz. 115.
- Rakoczy Bartosz, *Prawo kanoniczne w orzecznictwie sądów polskich*, w: *Prawo wyznaniowe w Polsce (1989-2009). Analizy-dyskusje-postulaty*, red. D. Walencik, Katowice–Bielsko-Biała 2009, s. 275-283.
- Rakoczy Bartosz, Skuteczność norm prawa kanonicznego w prawie polskim. Komentarz do tezy wyroku Sądy Apelacyjnego w Poznaniu z 26 maja 2011, *Monitor Prawny Proboszcza* 9 (2012), s. 15-17.
- Sitarz Mirosław, L'atto amministrativo canonico e l'ordinamento giuridico statale, w: *La funzione amministrativa nell'ordinamento canonico. XIV Congresso Internazionale di Diritto Canonico, Varsavia, 14-18 settembre 2011*, red. J. Wroceński, M. Stokłosa, t. II, Warszawa 2012, s. 1051-1064.
- Sitarz Mirosław, Skuteczność kościelnych aktów administracyjnych w polskim porządku prawnym. Zarys problematyki, w: *Servabo legem tuam in toto corde meo. Księga pamiątkowa dedykowana Księdzu Profesorowi Józefowi*

- Krzywdzie CM, Dyrektorowi Instytutu Prawa Kanonicznego UPJPII z okazji 70. rocznicy urodzin, red. A. Zakrepta, A. Sosnowski, Kraków 2013, s. 444-453.
- Sitarz Mirosław, Warunki alienacji majątku kościelnego według KPK/1983, *Roczniki Nauk Prawnych* 10 (2000), z. 2, s. 95-111.
- Sobański Remigiusz, Problem stosunku Kościół–państwo w teorii i praktyce, *Prawo Kanoniczne* 35 (1992), nr 3-4, s. 9-22.
- Strzała Marek, Skuteczność norm prawa kanonicznego w zakresie reprezentacji kościelnych osób prawnych w orzecznictwie Sądu Najwyższego, w: *Prawo państwowe a prawo wewnętrzne związków wyznaniowych. Pamiętnik VII Zjazdu Katedr i Wykładowców Prawa Wyznaniowego*, Gniezno 11-12 IX 2010, red. K. Krasowski, M. Materniak-Pawłowska, M. Stanulewicz, Poznań 2010, s. 211-222.
- Sztyk Romuald, Kościoły i związki wyznaniowe jako podmioty czynności prawnych w praktyce notarialnej, *Rejent* 2 (2005), s. 82-100.
- Świto Lucjan, Alienacja majątku kościelnego w diecezjach rzymskokatolickich w Polsce, Olsztyn 2010.
- Świto Lucjan, Norma prawna w orzecznictwie Sądu Najwyższego – wykładnia czy prawotwórstwo?, w: *Filozofia prawa a praktyka prawnicza*, red. A. Orłowska, P. Polaczuk, L. Świto, Olsztyn 2010, s. 151-162.
- Tomkiewicz Małgorzata, Obrót majątkiem Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce, Olsztyn 2013
- Uruszczak Wacław, Recepcja prawa kanonicznego w obowiązującym prawie polskim, *Annales Canonici* 3 (2007), s. 5-21.
- Wójcik Walenty, Dobra doczesne Kościoła, w: Walenty Wójcik, Józef Krukowski, Florian Lempa, *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r.*, t. IV: Księga V. Dobra doczesne Kościoła. Księga VI. Sankcje w Kościele, Lublin 1987, s. 11-112.

Entering into a Loan Agreement by a Juridical Person without the Bishop's Permission

S u m m a r y

The parish, under the art. 52 of the relationship between the State and the Catholic Church in Poland Act as art. 23 of the Concordat of 1993 is an entity in the course of civil law. There is a close connection between canon law and civil law regarding entering into a loan agreement. The basis to appeal is by legislature and the cannon case law in article 63 § 1-2 of the Civil Code. The lack of the bishop's consent upholds a sanction of suspended ineffectiveness. It is therefore defective and can only become fully effective upon confirmation.

There should be statutes in each diocese to determine which acts are beyond the limits and the manner of ordinary administration. If there is no provision within the statutes regarding this point, the decision remains with the diocesan bishop who following consultation with the financial committee, determines these acts for the persons subject to him. It would also seem legitimate to stipulate the creation of inventory of

measures to form Acts to control extraordinary management, to which loan agreements can be added.

A parish priest entering into a loan agreement is also obliged take into account particular law as well as the common law vested right. If the loan amount exceeds the limits and manner of ordinary administration the parish priest should initially consult the parish finance council and obtain authorisation from the diocesan bishop, prior to taking measures of the act.

The responsibility for the lack of an appropriate authority in the first place belongs to the parish priest and not to the employees of the bank, who do not need to know the canon law. Hence there is a demand for diligent educating of clergy in the Church of patrimonial law in the seminaries and provision of relevant education courses on the management of parish property. In addition, if the parish priest causes harm to a person, as a result of failure to comply with the loan agreement; he is obliged to repair the damage. The parish does not take responsibility for actions taken by the administrator, unless it has gained benefits.

Słowa kluczowe: prawo kanoniczne a prawo cywilne, reprezentacja kościelnych osób prawnych

Key words: canon law and civil law, representation juridical person

Translated by Paweł Kaleta